

Dejana Bouillet¹

RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE KAO RESURS SOCIJALNE INKLUZIJE DJECE

Plenarno izlaganje / Plenary lecture
UDK: 373.2-056.24
<https://doi.org/10.59014/GPUM7186>

Sažetak

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO) jedinstvenog je položaja da djeci rane i predškolske dobi pruži odgovarajuću podršku pravovremenim uočavanjem teškoća, osiguravanjem uvjeta za prevenciju njihovih neželjenih posljedica i pružanjem neposredne podrške djeci i njihovim obiteljima. U ovom su radu prikazane osnovne informacije o znanstvenom projektu „Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RPOO“ koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Na temelju procjena odgojitelja i roditelja djece u 66 dječjih vrtića reprezentativnih za Republiku Hrvatsku utvrđen je udio djece s teškoćama u ovoj populaciji i načini na koje se u ustanovama RPOO-a odgovara na njihove potrebe. Upućuje se na potrebu osnaživanja sustava RPOO-a u smjeru jačanja kapaciteta za prevenciju socijalne isključenosti djece, što je sukladno deklarativnim međunarodnim i nacionalnim politikama.

Ključne riječi: rani i predškolski odgoj i obrazovanje, djeca s teškoćama, standardi kvalitete RPOO-a

¹ Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, dbouille@m.ffzg.hr

Uvod²

„Obrazovanje je najmoćnije sredstvo za ostvarenje društvenih i gospodarskih promjena, osobito kada uključuje sve svoje građane jer svijet sutrašnjice pretpostavlja složene i dinamične promjene s podijeljenom odgovornošću. Obrazovanje je stoga društvena i gospodarska investicija s najvećim i najtrajnijim povratom...“

Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine

Iako je od postizanja konsenzusa o važnosti i karakteristikama inkluzivnog obrazovanja do danas prošlo više desetljeća, a inkluzivne vrijednosti široko deklarativno prihvaćene, još uvijek postoje brojne prepreke pristupačnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO), kao što su kulturalna segregacija, diskriminacija i opstojnost razlika u obrazovnim mogućnostima svakog djeteta (Bove i Sharma, 2020). Među njima važno mjesto pripada pedagoškoj praksi i uvjerenjima profesionalaca angažiranih u RPOO-u koji su nositelji inkluzivnih procesa, a istraživanja upućuju na zaključak da mnogi među njima još uvijek prakticiraju model deficita (Fyssa, Vlachou, Avramidis, 2014), usmjeravajući se na ‘popravljanje’ djece (Kamenarac, 2021) i vjerujući da se u redovnim ustanovama RPOO-a ne može odgovoriti na potrebe djece u riziku socijalne isključenosti, osobito ako su one uvjetovane razvojnim teškoćama (Cologon, 2014).

Kada je riječ o djeci s teškoćama, od ustanova RPOO-a očekuje se da ispune svoju preventivnu i/ili rehabilitacijsku funkciju i time pridonesu učenju i razvoju sposobnosti sve djece (Underwood, Valeo i Wood, 2012). Na to upućuju brojni međunarodni dokumenti koji uokviruju obrazovne politike suvremenih europskih država, među kojima su primjerice Europski stup socijalnih prava³ iz 2017. godine koji u načelu 11. naglašava da sva djeca imaju pravo na cjenovno prihvatljiv i kvalitetan RPOO, Preporuka Vijeća Europske Unije o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje⁴ iz 2018. godine koja ističe ključnu ulogu RPOO-a u promicanju učenja sve djece, njihove dobrobiti i razvoja i Preporuka Vijeća Europske Unije o

² Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2019-04-2011.

³ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hr

⁴ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=BG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=BG)

visokokvalitetnim sustavima RPOO⁵ koja upravo ovaj sustav smatra ključnim instrumentom za borbu protiv obrazovne nejednakosti.

Na tom je tragu i Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine⁶ koja u poglavlju Obrazovani i zaposleni ljudi ističe da će u narednom razdoblju pristupačnost kvalitetnog ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja svakom djetetu radi ostvarivanja prava na kvalitetan odgoj i obrazovanje od najranije dobi biti temeljni cilj koji proizlazi iz prava djece na brigu i jednak razvoj, ali i iz znanstvenih dokaza da se sustavan, siguran i cjelovit razvoj djece postiže njihovim ranim uključivanjem u ustanove RPOO-a. Longitudinalna istraživanja doista su pokazala da pohađanje RPOO-a može značajno unaprijediti kvalitetu učenja i razvoja djeteta u sadašnjosti i povoljno utjecati na kasniju kvalitetu života (Melhuish i sur., 2019; Sammons Toth i Sylva, 2015; Sylva i sur., 2004).

Sustav RPOO-a nedvojbeno je u jedinstvenom položaju da djeci rane i predškolske dobi pruži odgovarajuću podršku pravovremenim uočavanjem rizika socijalne isključenosti, osiguravanjem uvjeta za prevenciju neželjenih posljedica tih rizika i pružanjem neposredne podrške djeci i njihovim obiteljima (Smith, 2020).

Pritom je važno da se programi i prakse RPOO-a ne fokusiraju na probleme, već na sposobnosti, kapacitete i jake strane djece i njihovih obitelji. Prema tom pristupu, upravo su sposobnosti i jake strane djece osnova za promjene, a uloga je odgojitelja i stručnih suradnika da ih prepoznaju, vrednuju i mobiliziraju vlastite resurse u primjerenom odgovoru na potrebe djece. Pristup se temelji na vrijednostima, uvjerenjima i ponašanju koja vode podijeljenoj moći i uzajamnosti, umjesto prakticiranja nadmoći (npr. odraslih nad djecom, ispravnih nasuprot neispravnih vrijednosti i ponašanja). Umjesto usmjerenosti na uočene deficite, identificiraju se i adresiraju socijalna, osobna, kulturalna i strukturalna ograničenja za rast, učenje i razvoj sve djece. Poštovanje, transparentnost, socijalna pravda, osnaživanje, korištenje različitih perspektiva i prepoznavanje jakih strana kao polazišta promjena osnovna su načela ovog pristupa (Fenton i sur., 2015; Peeters i Sharmahd, 2014).

5 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(01)&from=EN)

6 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html

Da bi se ta načela ostvarila u praksi, važno je poštivati Preporuke za ključna načela okvira za kvalitetu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Europska komisija, 2014) koje se odnose na sljedeće:

- pristupačnost – obuhvaća dostupnost, priuštivost i uvažavanje svih obitelji i njihove djece
- profesionalnost osoblja – podrazumijeva inicijalno obrazovanje i trajni profesionalni razvoj odgojitelja koje im omogućuje profesionalnu autonomiju
- kurikulum – svoj djeci omogućuje razvoj njihovih potencijala i potiče suradnju svih dionika
- praćenje i evaluaciju – utemeljenih na procedurama koje podupiru kontinuirana poboljšanja u praksi i obrazovnim politikama usmjerenih na najbolji interes djeteta
- upravljanje i financiranje – omogućuje jasnu predodžbu i zajedničko razumijevanje uloga i odgovornosti u sustavu.

Pitanje je međutim jesu li u hrvatskom sustavu RPOO-a ostvarene pretpostavke za primjereno oživotvorenje tih načela. Tom je pitanju posvećeno znanstveno istraživanje Hrvatske zaklade za znanost „Modeli odgovora na odgojno-obrazovne potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti u ustanovama RPOO“ (MORENEC) koje je predstavljeno u ovom radu.

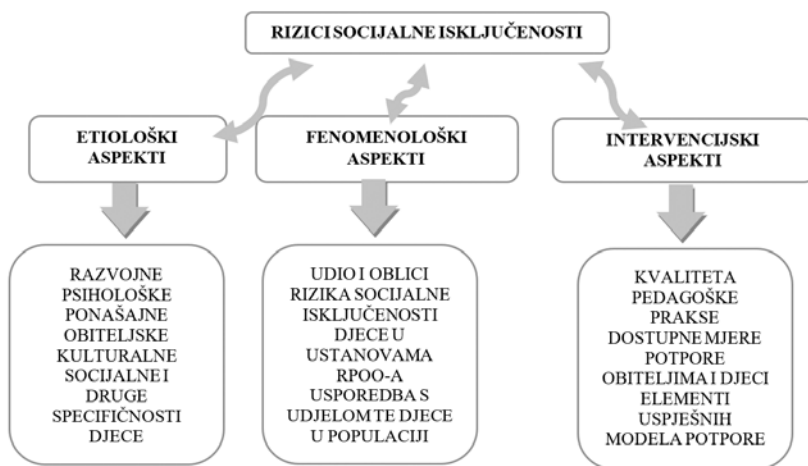
Osnovne informacije o projektu MORENEC

Opći je cilj projekta doprinijeti sistematizaciji postojećih i kreiranju novih znanstveno utemeljenih spoznaja o etiološkim, fenomenološkim i intervencijskim aspektima rizika socijalne isključenosti djece rane i predškolske dobi, kao temeljima planiranja, razvoja i evaluacije učinkovitosti odgojno-obrazovnih metoda, strategija i programa usmjerenih na obitelji i djecu rane i predškolske dobi. Njegovi specifični ciljevi obuhvaćaju sljedeće:

- analizu etioloških i fenomenoloških aspekata rizika socijalne isključenosti djece rane i predškolske dobi uključene u ustanove RPOO-a u Hrvatskoj
- utvrđivanje udjela djece izložene riziku socijalne isključenosti među korisnicima RPOO-a u RH, s obzirom na njihov udio u populaciji

- analizu kvalitete pedagoške prakse stručnih djelatnika u ustanovama RPOO-a, s obzirom na kompetencije za prepoznavanje i primjeren odgovor na potrebe djece izložene riziku socijalne isključenosti
- analizu dostupnih mjera potpore obiteljima i djeci izloženoj riziku socijalne isključenosti
- utvrđivanje prepreka i mogućnosti (prilika) koje ograničavaju ili podržavaju pristupačnost kvalitetnog RPOO-a djeci izloženoj riziku socijalne isključenosti.

Projekt se temelji na teorijskim objašnjenjima odgojno-obrazovnih procesa i rizika socijalne isključenosti djece koja upućuju na zaključak da je riječ o kompleksnim konstruktima utemeljenima na složenim interakcijskim (odnosnim) procesima sa širokim spektrom mogućih razvojnih i obrazovnih ishoda. Teorijska konceptualizacija projekta obuhvaća zato različite teorijske perspektive i paradigme koje su međusobno integrirane uz primjenu njihovih ključnih elemenata radi razvoja novog pristupa istraživačkom problemu. Ključni teorijski konstrukti projekta prikazani su na Slici 1.

Slika 1. Ključni teorijski konstrukti projekta MORENEC

Riječ je o potrebi implementacije ISSA standarda kvalitete u mjere potpore obiteljima i djeci u riziku socijalne isključenosti (među kojima su

djeca s teškoćama), kao polazištu vrijednosnog sustava iz kojeg proizlazi pedagoška praksa u ustanovama RPOO-a. ISSA standardi kvalitete opisuju vrijednosni sustav koji definira kvalitetu, ciljeve kojima RPOO teži i razloge zbog kojih se ti ciljevi smatraju važnima (Tankersley i sur., 2012). Vrijednosti i indikatori kvalitete operacionaliziraju se putem struktura koje na različitim razinama (nacionalnoj, regionalnoj, lokalnoj i institucijskoj) omogućuju i podržavaju mjere (modele, strategije, programe, intervencije) koje su u konačnici usmjerene na dobrobit sve djece (Vlasov i sur., 2019). Kada je riječ o djeci s teškoćama, njihove potrebe u pravilu iziskuju dodatne mjere podrške koje su dijelom strukturnih i procesnih činitelja kvalitete. Ti su činitelji u dinamičkoj interakciji, a ovisе o nacionalnim, regionalnim, lokalnim i institucijskim politikama. Strukturalni činitelji kvalitete povezani su s organizacijom, pristupačnošću i konceptualizacijom sustava RPOO-a i podjelom odgovornosti među različitim razinama, a definirani su zakonskim propisima. Kao takvi, osiguravaju preduvjete za pedagošku praksu koja odražava procesne činitelje kvalitete, odnosno načine, oblike i sadržaje realizacije ključne funkcije ustanova RPOO-a. Pedagoška praksa odvija se na razini pojedinca i institucije, neposredno je povezana s iskustvima djece, a njome se operacionalizira institucijska kultura. Ona opisuje kako se ciljevi i sadržaji RPOO-a ostvaruju u praksi, u interakciji pojedinaca i konteksta. Pedagoška praksa na razini ustanove RPOO-a odgovara na pitanje kako sustav RPOO-a doprinosi prevenciji nepovoljnih razvojnih ishoda djece s teškoćama i osigurava njihovu dobrobit, djelujući kao činitelj zaštite u socijalnom okruženju djeteta (ustanova RPOO-a, obitelj, zajednica). Ti se učinci ne mogu precizno odrediti ako se pedagoška praksa i mjere podrške obiteljima i djeci s teškoćama ne evaluiraju kontinuirano.

Projekt zato podrazumijeva primjenu četiri međusobno povezane faze ili korake, a to su procjena potreba, planiranje odgojno-obrazovne intervencije, implementacija i evaluacija. **Prvi korak, procjena potreba**, obuhvaća procjenu rizika socijalne isključenosti djece i definiranje kriterija za uključivanje djece i članova njihovih obitelji u intervenciju. U ovom se koraku već predviđaju modeli evaluacije i primjenjuju mjerni instrumenti koji će se koristiti za provjeru ostvarivanja ciljeva, ishoda i/ili učinaka intervencije, na temelju odabranog i definiranog teorijskog okvira. **Drugi korak, planiranje intervencije**, odnosi se na definiranje specifičnih ciljeva intervencije s obzirom na identificirane rizike socijalne isključenosti djece,

odabir aktivnosti kojima će se definirani ciljevi postići i razradu plana aktivnosti (npr. trajanje, učestalost, izvoditelji, resursi). **Treći korak, implementacija intervencije**, odnosi se na stručno djelovanje odgojno-obrazovnih i drugih stručnjaka u ustanovi RPOO-a u skladu s prethodno definiranim planom intervencije. **Četvrti korak, evaluacija intervencije**, temelji se na ponovnoj primjeni mjernih instrumenata primijenjenih u prvoj fazi (procjeni potreba) radi provjere postignuća intervencije. Ako se mjerni instrumenti primjenjuju neposredno nakon intervencije, njima se stječe uvid u ishode intervencije, a ako se primjenjuju i nakon određenog protoka vremena, može se govoriti o mjerenju učinaka intervencije. Preporučljiva je provjera ishoda i učinaka intervencije. Mjerni se instrumenti mogu temeljiti na kvalitativnim ili kvantitativnim podacima ili na njihovoj kombinaciji.

Budući da se projekt realizira od 2020. do 2024. godine, završen je prvi korak koji se odnosi na procjenu potreba. One su procijenjene primjenom Upitnika za procjenu etioloških i fenomenoloških aspekata rizika socijalne isključenosti djece i Ček-liste ponašanja djece – CBCL, inačica za predškolsku dob. Oba su mjerna instrumenta primijenjena tako da su odgojitelji i roditelji procjenjivali svoju djecu. Odgojitelji su dodatno ispunjavali Upitnik za procjenu kvalitete pedagoške prakse u odnosu na djecu izloženu riziku socijalne isključenosti nakon što su ih o toj temi dodatno educirale članice istraživačkog tima.

U tijeku je rad na drugom koraku (planiranje intervencije) koji obuhvaća mapiranje mjera potpore članovima obitelji i djeci u riziku socijalne isključenosti i istraživanje načina na koje ustanove RPOO-a odgovaraju na njegove potrebe. Treći i četvrti korak (implementacija i evaluacija intervencije) planirani su za zadnju godinu istraživanja.

Ostvaren uzorak istraživanja

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (*Dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, početak pedagoške godine 2020/2021.*), od 2. srpnja 2021. godine u Hrvatskoj je djelovalo 635 ustanova RPOO-a u koje je uključeno 58 238 djece u dobi od 5 do 7 godina.

U uzorku istraživanja ukupno je 66 ustanova RPOO-a, što čini 10,4% svih ustanova RPOO-a koje su u vrijeme prikupljanja podataka djelovale

u RH i 3 500 djece u dobi od 5 i 6 godina, što čini 6% sve djece te dobi uključene u programe RPOO-a u vrijeme prikupljanja podataka (2021. godine).

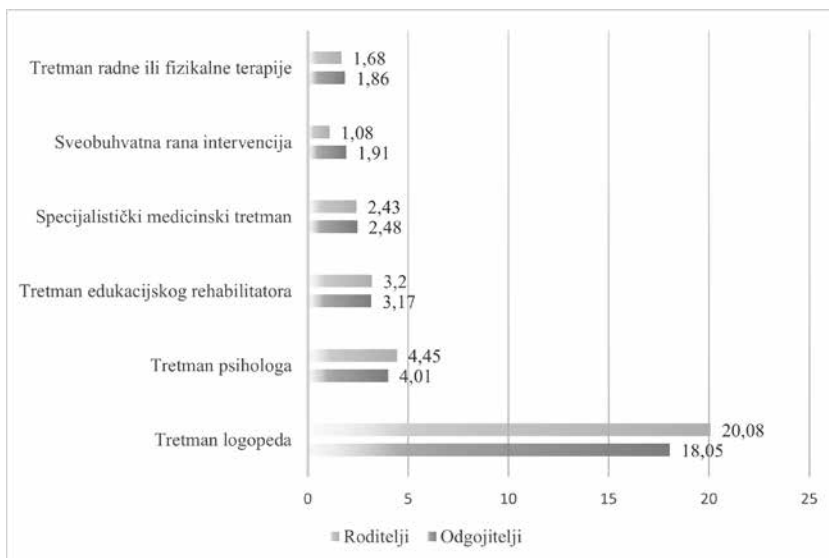
Riječ je o stratificiranom reprezentativnom uzorku ustanova RPOO-a u Hrvatskoj, **prema kriteriju broja djece u dobi od 5 do 7 godina uključenih u programe RPOO-a u 6 hrvatskih regija** prema osnivaču ustanove (jedinica lokalne samouprave, druga pravna ili fizička osoba ili vjerska zajednica), administrativnom statusu jedinice lokalne samouprave u kojoj djeluje (općina ili grad) i veličini ustanove RPOO-a (male ustanove – manje od 20, srednje – od 20 do 100 i velike – više od 100 zaposlenih⁷).

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 1 340 odgojitelja zaposlenih u uzorkovanim ustanovama RPOO-a što čini 9,79% ukupnog broja odgojitelja zaposlenih u dječjim vrtićima (prema podacima Državnog zavoda za statistiku na početku pedagoške godine 2020/2021.). Od ukupnog broja odgojitelja, njih 1 299 procjenjivalo je kvalitetu pedagoške prakse u odnosu na djecu izloženu riziku socijalne isključenosti, što čini 9,49% ukupnog broja odgojitelja zaposlenih u dječjim vrtićima.

Početni pokazatelji

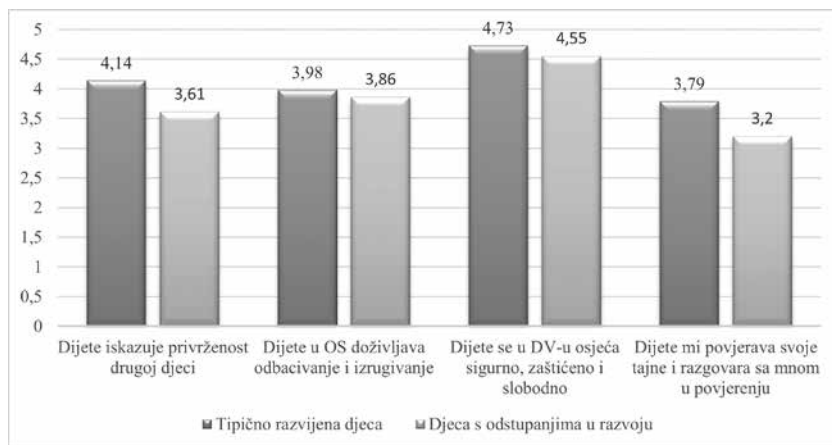
Istraživanje je rezultiralo brojnim rezultatima i pokazateljima, ovdje je pozornost usmjerena na osnovne deskriptivne pokazatelje o razvojnim odstupanjima djece. Prema procjenama odgojitelja, ozbiljna i umjerena odstupanja u razvoju karakteriziraju 11,9% djece (8,3% u jednom, a 3,6% u 2 i više područja razvoja). U specijalističke je tretmane međutim, prema iskazima roditelja, uključeno vrlo malo djece, uz iznimku logopedskog tretmana u koji je uključeno svako peto dijete (Slika 2.). Upravo u tom podatku leži važnost RPOO-a u primjerenom odgovoru na odgojno-obrazovne potrebe ove djece jer se pravovremenom i primjerenom ranom intervencijom može prevenirati njihova socijalna isključenost u budućnosti.

7 Podjela je preuzeta iz Matković, T. i sur. (2020). *Raditi u dječjim vrtićima: Rezultati istraživanja uvjeta rada u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Sindikat obrazovanja, medija i kulture Hrvatske (SOMK).

Slika 2. Udio djece koja su uključena u specijalističke tretmane prema iskazima roditelja (%)

Pokazalo se općenito da su u hrvatskim ustanovama RPOO-a najzastupljenija djeca koja su u riziku socijalne isključenosti zbog specifičnosti njihovih razvojnih karakteristika, što dodatno upućuje na važnost ovog sustava da djeci omogući ranu intervenciju. Međutim, djeca s razvojnim odstupanjima u odnosu na njihove vršnjake, prema procjenama odgojitelja, u sustavu ostvaruju lošiju kvalitetu interakcija (Slika 3.). Bouillet i Domović (2021), na temelju rezultata ovog istraživanja, razloge za to nalaze u opstojnosti modela deficita u pedagoškoj praksi odgojitelja, odnosno u očekivanju da se dijete prilagodi okruženju ili osiguravanju posebnih/ drugačijih uvjeta za različitu djecu. Nasuprot tome inkluzivan je model koji počiva na razumijevanju potrebe poštivanja prava sve djece i izgradnje kultura, politika i praksi koje odgovaraju na različitosti djece i zajednica. U takvim se praksama teškoće ne tumače kao prepreka, nego kao resurs za učenje i razvoj sve djece. Još uvijek prevladava usmjerenost na specifičnosti potreba djece s teškoćama i razvoj individualiziranih odgojno-obrazovnih programa rada. Na to se nadovezuju problemi koji proizlaze iz nepovoljnog omjera osoblja i broja djece u odgojno-obrazovnim skupinama, nedostupnosti stručne podrške i neprimjerenih programa profesionalnog razvoja odgojitelja.

Slika 3. Srednje vrijednosti kvalitete interakcije djece s obzirom na odstupanja u razvoju (procjene odgojitelja)

Umjesto zaključka

Neosporna je potreba snažnijeg usmjeravanja sustava RPOO-a u ostvarenju funkcije koje mu je društvo dodijelilo, a tiče se prevencije rizika socijalne isključenosti i obrazovne nejednakosti. Projekt MORENEC jedan je od brojnih inicijativa koje doprinose tome cilju, osiguravajući znanstvenu osnovu za planiranje i implementaciju mjera podrške članovima obitelji i djeci s teškoćama. Veće sudjelovanje sustava RPOO-a u intervencijama usmjerenima na djecu s teškoćama podrazumijeva značajna unaprjeđenja i usku suradnju sa sustavima zdravstva i socijalne zaštite. Pritom je osobito važno osigurati pravovremeno prepoznavanje rizika i povezivanje djeteta i članova njegove obitelji s pružateljima usluge odgovarajuće intervencije te obogatiti ponudu na dokazima uspješnosti utemeljenih intervencija unutar samog sustava RPOO-a, što je i očekivani konačni cilj projekta MORENEC.

Literatura

- Bouillet, D., Domović, V. (2021). Capacities of Early Childhood Education Professionals for the Prevention of Social Exclusion of Children. *International Journal of Educational and Pedagogical Sciences*, 15, 11, 957-963.
- Bove, Ch., Sharmahd, N. (2020). Beyond invisibility. Welcoming children and families with migrant and refugee background in ECEC settings. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28, 1, 1-9.
- Cologon, K. (2014). Better together: inclusive education in the early years. U: K. Cologon (ur.) *Inclusive Education in the Early Years: Right from the Start*, Oxford University Press, 3-26.
- Europska komisija (2014). *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care: Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission*. Brussels: Directorate-General for Education and Culture.
- Fenton, A., Walsh, K., Wong, S., Cumming, T. (2015). Using strengths-based approaches in early years practice and research. *International Journal of Early Childhood*, 47, 1, 27-52.
- Fyssa, A., Vlachou, A., Avramidis, E. (2014). Early childhood teachers' understanding of inclusive education and associated practices: reflections from Greece. *International Journal of Early Years Education*, 22, 2, 223-237.
- Kamenarac, O. (2021). Problematising constructions of 'expert teachers' and 'vulnerable children' in New Zealand Early Childhood. *International Journal of Early Years Education*, <https://doi.org/10.1080/09669760.2021.1892602>
- Melhuish, E., Barnes, J., Gardiner, J., Siraj, I., Sammons, P., Sylva, K., Taggart, B. (2019). A study of the long-term influence of early childhood education and care on the risk for developing special educational needs. *Exceptionality Education International Research*, 5, 1, 69-91.
- Peeters, J., Sharmahd, N. (2014). Professional development for ECEC practitioners with responsibilities for children at risk: which competences and in-service training are needed? *European Early Childhood Education Research Journal*, 22, 3, 412-424.
- Sammons, P. M., Toth, K., Sylva, K. (2015). *Subject to Background: What promotes better achievement by bright but disadvantaged students?* Oxford: University of Oxford Department of Education.
- Smith, J. M. (2020). Early Childhood Education Programs as Protective Experiences for Low-Income Latino Children and Their Families. *Adversity and Resilience Science*, 1, 191-204.

- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj, I., Taggart, B. (2004). The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Findings from Pre-school to end of Key Stage1. <https://www.researchgate.net/publication/237527842>
- Underwood, K., Valeo, A., Wood, R. (2012) Understanding Inclusive Early Childhood Education: A Capability Approach. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 13, 4, 290-299.

EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE AS A SOURCE OF THE SOCIAL INCLUSION OF CHILDREN

Abstract

The Early Childhood Education and Care System (ECEC) is in a unique position to provide appropriate support to children of early and preschool age through timely identification of difficulties, providing conditions for prevention of their unwanted consequences and providing immediate support to children and their families. This paper presents basic information on the scientific project “Models of responding to the educational needs of children at risk of social exclusion in ECEC institutions” funded by the Croatian Science Foundation. Based on the estimates of ECEC teachers and parents of children in 66 kindergartens representative for the Republic of Croatia, the share of children with disabilities in this population was determined and the ways in which their needs are met in ECEC institutions were analysed. The need to strengthen the ECEC system in the direction of strengthening the capacity to prevent social exclusion of children is pointed out, which is in line with the declarative international and national policies.

Keywords: Early Childhood Education and Care System, children with difficulties, standards of quality in ECEC system